

др Обрен Станковић,
редовни професор Правног факултета у Београду

ВАЖНОСТ УГОВОРА СА САМИМ СОБОМ У НАШЕМ ПРАВУ

1. Уговор са самим собом појављује се у две варијанте. У првој, исто лице иступа у име заступаног (као његов заступник, односно пуномоћник) и у сопствено име, док трећег овде нема (јер се на његово место супституисао сам заступник, односно пуномоћник); из правног посла који пуномоћник предузима непосредно настаје правни однос између заступаног и заступника (пуномоћника): заступани, на пример, овласти другог да му прода хиљаду литара вина, а пуномоћник их купи за себе. У другој варијанти исто лице се појављује, и то у истом правном послу, као пуномоћник (заступник) и једне и друге стране; другим речима, правни однос из предузетог посла настаје између два лица која имају истог пуномоћника: пуномоћник у име продавца продаје хиљаду литара вина а у име купца (једног трећег лица) их купује.

2. Мисија заступника (чија се воља налази у служби властодавчевих интереса) овде је очигледно на великој проби (нарочито у првом случају), јер он треба да води рачуна о два опречна интереса; потпуније остварење једног могуће је само на уштрб оног другог: продавац увек настоји да прода скупље, а купац да купи јефтиније. Законодавци су стога врло обазриви и на један општи начин ваљаност оваквих уговора условљавају сагласношћу властодавца⁽¹⁾: уколико је његова сагласност дата претходно, уговор важи чим је закључен, те се питање његове пуноважности са ове тачке гледишта и не поставља; накнадно дата сагласност конвалидира уговор и има повратно дејство те чини правни посао важећим од тренутка закључења. Изостанак ове накнадне сагласности (разуме се, у хипотези кад се не дела на основу претходне сагласности), међутим, нема у свим правним порецима исте последице: према једном решењу, он повлачи ништавост посла, који самим протеком времена не може бити конвалидиран, а његову неважност суд не мора да утврђује својом од-

(1) § 181. Немачког грађанског законика; чл. 235. Грчког грађанског законика; чл. 108 Пољског грађанског законика; § 221. Мађарског грађанског законика (кад је заступник правно лице); чл. 62. и 63. Грађанског законика РСФСР; § 56. ст. 3. Цивилног законика Немачке ДР; чл. 1395. Италијанског грађанског законика; чл. 2189. Етиопског грађанског законика; за француско право: G. Ripert — J. Boulanger, *Traité de droit civil d'après le traité de Planiol*, tome II, Paris, 1957, п. 234. и сл.; за српско право: Лазар Марковић, *Грађанско право, Општи део и Стварно право*, Београд, 1927, стр. 252.

луком⁽²⁾, док је према другом решењу посао рушљив, те ако не буде нападнут у законом прописаном преклузивном року, бива конвалидиран, иако је изричита ратификација изостала⁽³⁾. По себи се разуме да изложена правила важе само за уговорно заступање, пошто изјаву о ратификацији може дати само заступани који је пословно способан, а такав нема законског заступника. — Од овог општег правила да уговор са самим собом не важи ако се с његовим закључењем није сагласис властодавац (односно да може бити нападнут у одређеном року по закључењу) законици појединих земаља предвиђају ретке изузетке, иако не сви исте: према једнима, важи уговор са самим собом чија је садржина потпуно објективно дата, тако да је свака могућност сукоба интереса искључена⁽⁴⁾, а према другима уговор са самим собом допуштен је „ако се састоји искључиво у испуњењу неке обавезе“⁽⁵⁾.

3. У Скици за Законик о облигацијама и уговорима (чл. 57) предвиђено је да заступник не може (без претходног овлашћења) у име лица које заступа закључити уговор са самим собом, али да заступани може овакав уговор накнадно ратификовати. Из неразумљивих разлога ово правило није ушло и у Закон о облигационим односима, што, опет, не значи да су његови творци хтели друкчије решење, нити да је ово питање *de lege lata* данас у нашем праву отворено. У породичноправним прописима, наиме, садржане су одредбе о законском заступништву, за чију аналогну примену на подручју уговорног заступништва постоје сви потребни услови. Према Закону о браку и породичним односима СР Србије (а тако је и по породичном законодавству осталих социјалистичких република), кад треба да се закључи уговор између заступаног и његовог законског заступника, или између два лица која имају истог заступника, суд одређује посебног стараоца (тзв. колизионни старалац). Тако, посебан старалац поставиће се лицу над којим родитељи врше родитељско право „за вођење спора између њега и његових родитеља, за закључивање појединих правних послова између њих, као и у другим случајевима када су њихови интереси у супротности“⁽⁶⁾. Исто тако, лицу под старатељством поставиће се посебни старалац „за вођење спора између њега и стараоца, за закључење правних послова између њих, као и у

(2) § 181 Немачког грађанског законика; чл. 235. Грчког грађанског законика; чл. 108. Пољског грађанског законика; § 221. Мађарског грађанског законика (кад је пуномоћник правно лице); § 56. ст. 3. Цивилног законика Немачке ДР; М. Константиновић, *Скица за Законик о облигацијама и уговорима* (чл. 57).

(3) чл. 1395. Италијанског грађанског законика; чл. 2188. Етиопског грађанског законика.

(4) Чл. 1395. Италијанског грађанског законика; чл. 108. Пољског грађанског законика; за француско право: G. Ripert — J. Boulanger, *op. cit.*, n. 239; J. Boulanger, *Représentation*, p. 16, *Encyclopédie juridique, Répertoire de droit civil*, Paris, 1954, tome IV.

(5) § 181. Немачког грађанског законика; чл. 235. Грчког грађанског законика; за српско право: Лазар Марковић, *op. cit.*

(6) Чл. 282. ст. 1. Закона о браку и породичним односима СР Србије, „Службени гласник СР Србије“ бр. 22 од 7. јуна 1980. У истом смислу: чл. 212. ст. 1. Породичног закона СР Босне и Херцеговине, „Службени лист СР БИХ“, бр. 21. од 1979; чл. 52. ст. 1. Закона о старатељству СР Македоније, „Службени весник на СРМ“, бр. 5. од 12. фебруара 1973; чл. 213. ст. 1. Закона о законски званим дружинским размерих СР Словеније, „Урадни лист СР Словеније“, бр. 15. од 4. јуна 1976; чл. 215. ст. 1. Закона о браку и породичним односима СР Хрватске, „Народне новине“ бр. 11. од 21. априла 1978; чл. 87. Закона о старатељству СР Црне Горе, „Службени лист СР Црне Горе“, бр. 11. од 21. јуна 1980; чл. 51. ст. 1. Закона о старатељству САП Војводине, „Службени лист САПВ“, бр. 24. од 30. децембра 1971; чл. 60. ст. 1. Закона о старатељству САП Косово, „Службени лист САПК“, бр. 30. од 12. јула 1976; чл. 47. ст. 1. раније важећег савезног Основног закона о старатељству од 1947.

другим случајевима када су њихови интереси у супротности”(7). Најзад, кад међу малолетницима над којима исто лице врши родитељско право или међу лицима која имају истог стараоца треба да се води спор или закључи „правни посао у коме су интереси малолетника односно штићеника у супротности”, поставиће се свакоме од њих посебни стара-лац(8).

4. Употребљене су, како се види, нешто различите формулације: у прва два случаја колизциони старалац поставља се увек (дакле кад год треба да се закључи неки правни посао између заступаног и његовог законског заступника) а у трећем, он се поставља кад треба да се закључи правни посао у коме су интереси малолетника (штићеника) у супротности. Примена формулације употребљене у овом последњем случају, ако се остане при њеном буквалном тумачењу, претпоставља једну претходну квалификацију, односно испитивање да ли сукоба интереса стварно има: колизциони стараоци постављају се ако се закључи да су интереси малолетника, односно штићеника (између којих треба да се закључи правни посао) у супротности, а ако супротности интереса нема, колизциони стараоци се неће ни постављати, него ће у име обојице уговор закључити њихов законски заступник (дакле исто лице). Може се, барем на први поглед, помислити да се са неким аргументима такво становиште може и бранити, јер постоји и извесна разлика у односима: начелно, интереси заступаног су више угрожени кад посао треба закључити између њега и његовог заступника него између два лица која имају истог заступника. Међутим, свака разлика у садржини односа не намеће нужно и усвајање различитих решења: угроженост интереса заступаног у случају кад два лица закључују посао преко истог заступника довољно је велика(9) да оправдава постављање колизционог стараоца увек када се између њих закључује неки правни посао, и то решење као примерено датој ситуацији не може бити одбачено само зато што су разлози за његово усвајање у једној другој ситуацији (кад се посао закључује између заступаног и његовог законског заступника) још више наглашени. Због свега овога мислимо да се и у нашем праву хтело исто решење за све случајеве, а да је разлика у формулацијама једна редакторска несавршеност, каквих у овом члану иначе има неколико(10).

(7) Чл. 282. ст. 2. Закона о браку и породичним односима СР Србије. У истом смислу и прописи осталих социјалистичких република и обе покрајине. Закон о браку и породичним односима СР Хрватске још предвиђа да ће орган старатељства поставити посебног стараоца штићенику и за склањање правних послова или за спорове у којима као противна странка суделује брачни друг или други блиски сродници старатеља (чл. 215. ст. 3). Други наведени закони то не предвиђају изричито, али сви имају општу одредбу да ће се посебан стараоца поставити и у другим случајевима кад су интереси стараоца и штићеника у супротности, што обухвата и овај случај.

(8) Чл. 283. ст. 3. Закона о браку и породичним односима СР Србије; идентично: наведени прописи осталих социјалистичких република и обе покрајине.

(9) Начелно, она је због мање блискости између заступаног и заступника код уговорног заступништва већа него код законског, а на терену законског, опет, постоје разлике, јер је родитељ по правилу једнако привржен свој деци, док за однос стараоца према штићеницима то не важи у истој мери.

(10) Тако, на пример, у ст. 1. члана 282. Закона о браку и породичним односима СР Србије говори се о постављању посебног стараоца лицу над којим родитељ врши родитељско право, што је коректно (јер то може бити и пунолетно лице над којим је продужено вршење родитељског прала) а у трећем ставу истог члана се говори о малолетницима над којима исто лице врши родитељско право; буквалним тумачењем би се извело закључак да колизциони стараоца није потребан кад се уговор закључује између два пунолетна лица над којима је продужено родитељско право. — Исто тако, кад су у питању родитељ и дете, колизциони стараоца се поставља за закључење „појединих” правних послова између

5. Породичноправни прописи само изузетно и под нарочитим условима допуштају уговор са самим собом: старалац може са штићеником о коме се стара закључити правни посао „само ако орган старатељства нађе да то захтевају интереси штићеника“⁽¹⁾. Није, дакле, довољно да интереси штићеника и стараоца нису у супротности, већ је потребно да штићеникови интереси „захтевају“ закључење уговора, а оцену о томе не доноси заступник већ један од њега различити субјект (орган старатељства), који се тако појављује у улози гаранта штићеникових интереса.

6. Овим одредбама дати су сви потребни елементи и за решење нашег питања на плану уговорног права: ако уговор са самим собом није допуштен између заступаног и законског заступника (родитеља и детета), он је то још мање у односима између лица мање блиских једно другом, какви су властодавац и пуномоћник; али, с друге стране, властодавац је по дефиницији пословно способно лице и као такав најкомпетентнији гарант сопствених интереса, па нема никакве сметње да он посао претходно дозволи или да га накнадно одобри, као што уосталом може одобрити било који посао закључен у прекорачењу овлашћења или чак у одсуству било каквог овлашћења (али без ове накнадне ратификације посао не би могао самим протеком времена бити конвалидиран, јер такво решење мора бити законом предвиђено, што у нашем правном систему није случај).

7. По нашем мишљењу, овлашћење за закључење уговора чија је садржина потпуно објективизирана, увек садржи и прећутну властодавчеву сагласност (разуме, ако није супротно речено) да га пуномоћник може закључити са самим собом, па ваљаност оваквих уговора није ни потребно посебно истицати (друга је ствар што законодавци то често чине, држећи се мудрости да се оно што се подразумева иако се не каже боље подразумева ако се каже); у сваком случају њихова ваљаност је потврда општег правила (да уговор са самим собом важи ако се с његовим закључењем властодавац сагласио) а не изузетак од њега, како је то прописано у неким страним законикима. — То у основи важи и за други споменути изузетак, да уговор са самим собом важи ако се искључиво састоји у извршењу неке обавезе (заступника према заступаноме и обрнуто, по тумачењу немачких коментатора); обавезе о којима је овде реч постоје од раније, унапред су потпуно обликоване и својом објективизираношћу такође искључују сукоб интереса између заступаног и његовог заступника (у немачком праву овај пропис дугован је и другачијем схватању појма правног посла, тј. да се он може састојати и у неком дозвољеном реалном чину, какав је извршење обавезе).

њих, а кад су у питању лица под старатељством, старалац се поставља „за закључење правних послова између њих“ (не појединих). Никаквим разлозима се не би могла правдати различитост решења; две нешто различите формулације очигледно имају исти смисао. — Најзад, у прве две хипотезе (ст. 1. и 2. члана 282. Закона о браку и породичним односима СР Србије) колизiooni старалац се поставља „и у другим случајевима када су њихови интереси у супротности“ а у трећој хипотези (ст. 3. истог члана) овог додатка нема; наравно да се из овога не може извести закључак да се у тим „другим случајевима“ колизiooni старалац неће поставити, јер би то значило различито третирати две идентичне ситуације. Основни смисао читавог чл. 282. Закона о браку и породичним односима СР Србије је баш у томе да се због опречности интереса поставља посебан (колизiooni) старалац. — Већина ових редакторских несавршености постоји и у законима осталих социјалистичких република и обе покрајине.

(11) Чл. 242. Закона о браку и породичним односима СР Србије.

dr Obren Stanković,
professor of the Faculty of Law in Belgrade

VALIDITY OF CONTRACT WITH ONESELF IN YUGOSLAV LAW

Summary

Although the Law on Obligation Relations does not specify the question of validity of the contract with oneself, the author of the article, on the ground of an analysis of the provisions related to legal representation, and on the ground of the nature of agency, concludes the following: in Yugoslav law in the field of contractual agency the general rule is applicable according to which such a contract in full and valid if its concluding is agreed upon by the subject giving authority (either expressly or implicitly), either prior to the conclusion or after that, and that without subsequent ratification (when agreement has not been given formerly) by the very lapse of time the convalidation may not ensue.

According to the author, the authority to enter into contract, whose contents is entirely made objective, always contains (except otherwise provided for) also a tacit power that the agent may conclude a contract with himself, so that the validity of such kind of contracts is based on the quoted general rule, and does not represent an exception from it (although some foreign codes have the opposite solution).

dr Obren Stanković,
professeur à la faculté de droit à Belgrade

VALEUR DU CONTRAT AVEC SOI-MÊME DANS NOTRE DROIT

Résumé

Bien que la Loi sur les rapports d'obligation ne dise rien de spécial sur la valeur du contrat avec soi même, l'auteur se basant sur l'analyse des dispositions qui se rapportent à la représentation légale et sur la nature de la représentation, conclut que dans le droit yougoslave dans le domaine de la représentation contractuelle il y a une règle générale qui est en vigueur et selon celle-ci un tel contrat est valable si le commettant s'est mis d'accord avec sa conclusion (explicitement ou tacitement) soit avant soit après sa signature et que sans ratification ultérieure (lorsque l'accord n'a pas été donné préalablement) il ne peut y avoir convalidation par le fait même du temps écoulé.

Selon lui l'autorisation de passer un accord dont le contenu est toujours objectivisé (sauf si le contraire a été dit) contient aussi une procuration tacite que son chargé de pouvoir peut passer avec lui même, de sorte que la validité de tels accords est basée sur le règlement général cité et n'en est pas une exception (bien que dans quelques codes étrangers leur validité est justement comprise comme exception).